

УДК 343.6

С.В. ГРИНЧАК, канд. юрид. наук, доц.,
Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого

ГЕНЕЗИС ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ І ТКАНИН ЛЮДИНИ

Ключові слова: законодавство, нормативні акти, правове регулювання, трансплантація, органи і тканини людини

Історико-порівняльний метод пізнання належить до числа найважливіших методологічних законів. Хто не знає минулого країни, погано орієнтується в сучасному та сліпий перед майбутнім [1, с.16]. Недосконалість правового регулювання медичної діяльності здатне стримати розвиток суспільних відносин в цій сфері, а також загрожує життю та здоров'ю людей [2, с.17]. Тому для повноцінного дослідження кримінальної відповідальності за незаконну трансплантацію вважаємо за доцільне проаналізувати історію розвитку законодавства, що регулює трансплантацію органів і тканин людини. Безумовно, не йдеться про вичерпне дослідження історії розвитку правового регулювання пересадки органів та тканин людини, бо це надзвичайно б розширило обсяг та межі роботи. Проаналізуємо основні положення.

Аналіз генезису правової регламентації трансплантації органів та тканин людини проводився І.І. Гореликом [3], Н.С. Криловою [4], Н.А. Маргацькою [5], Г.В. Чеботарьовою [2] та іншими науковцями, але питання правового забезпечення трансплантології, ще не знайшло свого остаточного вирішення і потребує подальшої розробки. Тому метою запропонованої статті є дослідження становлення та розвитку законодавства, що регулює трансплантацію органів і тканин людини та формулювання відповідних висновків.

Право регулює ті відносини, які вже виникли в суспільстві, тому до початку ХХ століт-

тя не було потреби в правовому регулюванні трансплантації органів і тканин людини, адже вона існувала до цього часу лише на експериментальному рівні.

Першим нормативним актом радянського періоду, який визначав права, обов'язки та відповідальність медичних працівників, була Постанова ВЦВК та РНК РРФСР від 01.12.1924 р. «Про професійну роботу і права медичних працівників», яка закріпила обов'язок отримувати згоду пацієнта на проведення будь-якої операції.

У Правилах судово-медичного дослідження трупів, затверджених Народним комісаріатом охорони здоров'я РРФСР 19.12.1928 р. та Народним комісаріатом юстиції РРФСР 03.01.1928 р. [6, с.109–157], започатковано вирішення одного з найважливіших питань у трансплантації, зокрема моменту, з якого можливе вилучення органів і тканин людини після її смерті. Згідно з додатком до ст.10 Правил в наукових і науково-практичних цілях допускається розтинання трупів не пізніше 12 годин, але не раніше півгодини після смерті людини в присутності трьох лікарів, які складають протокол із указівкою причин розтинання і доказів дійсності смерті. З цього можна зробити висновок, що вилучення органів і тканин для трансплантації можливе було теж не раніше, як через півгодини після смерті людини. На вилучення анатомічних матеріалів від мертвого донора не вимагалася згода родичів померлого, але необхідний був дозвіл судово-медичного експерта щодо трупів, які підлягають експертизі, або згода завідуючого моргом щодо трупів, які доставлені в морг, але не підлягають експертизі. Тим самим правила закріпили принцип «презумпції згоди» щодо вилучення органів у донора-трупа.

Враховуючи стан медицини та нагальну потребу нормативного забезпечення донорства крові, яке є видом трансплантації, наприкінці 20-х рр. ХХ століття активно розпочинає створюватися відповідна нормативна база: Інструкція «Про застосування лікувального методу переливання крові», затверджена

14.08.1928 р. Народним комісаріатом охорони здоров'я РРФСР; Постанова РНК РРФСР від 22.04.1935 р. «Про кадри донорів»; Постанова Секретаріату ВЦСПС від 08.07.1935 р. «Про пільги з соціального страхування донорів (осіб, які добровільно погодилися на взяття в них крові для медичних цілей)»; Інструкція МОЗ СРСР від 03.05.1956 р. «Про медичне освідування, облік та порядок отримання крові від донорів»; Положення «Про роботу органів охорони здоров'я і товариств Червоного Хреста, Червоного Півмісяця по комплектуванню донорів» від 03.05.1956 р., затверджене МОЗ СРСР 26.05.1958 р.; Інструкція МОЗ СРСР від 17.10.1978 р. «Про медичний огляд донорів крові» [5, с.23].

Характерним для цієї групи нормативних актів є те, що вони повною мірою регулювали питання переливання крові (хто може бути донором, які протипоказання до здачі крові, норми отримання крові в чоловіків та жінок тощо). Найбільш значною як за змістом, так і за юридичною силою була постанова РНК РРФСР від 22.04.1935 р. «Про кадри донорів», яка закріпила основоположні ідеї, принципи правового регулювання донорства крові, котрі знайшли подальший розвиток і закріплення в наступних нормативних актах. Постанова позитивно оцінила донорство, визнавши його особливо корисною суспільною функцією і добровільним актом, а також зобов'язала медичні установи за кожне отримання крові видавати грошову компенсацію донору.

Перша у світі трансплантація нирки, здійснена на початку 30-х рр. ХХ століття, активізувала роботу зі створення нормативної бази трансплантології.

Постановою РНК СРСР від 15.09.1937 р. «Про порядок проведення медичних операцій» Народному комісаріату охорони здоров'я надано право видавати обов'язкові для всіх установ, організацій і осіб розпорядження про порядок здійснення лікувальних і хірургічних операцій, в тому числі операцій з пересаджування рогівки ока від померлих,

переливання крові, пересаджування окремих органів тощо [7, с.212].

Наступні нормативні акти, які регулювали різноманітні спеціальні питання трансплантації (пересаджування шкіри від трупа, рогівки ока, реберних хрящів і інших тканин), базувалися на цій постанові. Зокрема, в наказі МОЗ СРСР від 16.02.1954 р. «Про широке запровадження в практику окулістів операції пересаджування рогівки» [8, с.213] зазначено, що операція з пересаджування рогівки, яка розроблена відомим окулістом, академіком В. П. Філатовим, є великим досягненням радянської медицини в боротьбі зі сліпотою, і зобов'язано «офтальмологічні установи і перш за все інститути хвороб очей і клініки очей медичних інститутів і інститутів удосконалення лікарів у всіх необхідних випадках проводити операцію пересаджування рогівки, ... навчити окулістів указаних установ методиці та техніці операції з пересаджування рогівки, ... організувати отримання цими установами необхідних для пересадки рогівки очей померлих людей».

Цим наказом затверджена Інструкція МОЗ СРСР від 16.02.1954 р. «Про використання ока померлих людей для операції пересадки рогівки сліпим» [9, с.214], яка: 1) дозволяла лікарям-офтальмологам, які працювали в належно обладнаних для операцій ока клініках і лікарнях СРСР, вилучати рогівку ока від трупів людей для пересаджування її хворим, які потребували такої операції; 2) зазначала, що на вилучення для вказаної мети рогівки в трупів людей, померлих у лікувальних закладах, а також доставлених в морг, попередньої згоди родичів померлого не потрібно, заборонялося лише понівечення обличчя померлого; 3) допускала вилучення ока в померлих для пересаджування рогівки не раніше, аніж через дві години, і не пізніше, аніж через десять годин після смерті. Факт смерті констатувався двома лікарями в письмовій формі; 4) зобов'язувала складати акт про вилучення ока за підписами лікаря, який проводив таке вилучення, та представника установи, у ві-

данні якого знаходився труп; 5) роз'яснювала, що вилучення ока в померлих могло бути проведено і до розтинання трупа. У трупів, доставлених у морг, вилучення ока могло мати місце за згодою завідуючого моргом, а щодо трупів, які підлягали судово-медичному дослідженню, око могло бути вилучене лише за згодою судово-медичного експерта. Відмова завідуючого мала бути мотивованою письмово; 6) вказувала, що використання ока померлого для пересаджування рогівки допускається лише за відсутності медичних протипоказань через стан померлого. Безумовними протипоказаннями були випадки, коли померлий хворів сифілісом, проказою, саркомою, гострими інфекційними захворюваннями перед смертю тощо.

Як бачимо, і наказ, і інструкція регулювали лише вузьке питання трансплантації – пересадку рогівки. Крім того, момент, з якого можливо було вилучати рогівку, в цій інструкції і в попередніх правилах судово-медичного дослідження трупів, визначений неоднаково, що, напевне, ускладнювало проведення такої трансплантації.

Трансплантологія продовжувала свій розвиток. При Центральному, Ленінградському, Харківському та Тбіліському інститутах гематології і переливання крові, Центральному інституті травматології і ортопедії розпочалася розробка методів консервування деяких тканин трупів, особливо шкіри, яка використовувалася при великих опіках. Враховуючи надзвичайну важливість такої діяльності в науковому та практичному відношенні в справі рятування і збереження життя та здоров'я людей, Головний судово-медичний експерт МОЗ СРСР у своєму листі № 392 від 12.04.1957 р. «Про надання інститутам травматології і інститутам переливання крові деяких тканин від трупів померлих людей» [10, с.215–216] рекомендував усім установам судово-медичних експертиз надавати посильну допомогу в отриманні необхідного біологічного матеріалу. З цією метою тканини (шкіра, реберні хрящі, кістки) могли бути взяті з до-

зволу судово-медичного експерта, який проводив дослідження трупа, або чергового експерта. Ці тканини могли бути отримані від частин тіла трупа (які прикриті одягом), за винятком тих випадків, коли таке вилучення могло перешкодити правильній судово-медичній діагностиці (як при первинному, так і при повторному дослідженні трупа). Виконуючи таке вилучення тканин, слід було уникати понівечення трупів, застосовуючи по можливості наступну реставрацію. Якщо на трупі були ушкодження, заборонялося використовувати тканини від тієї частини тіла, на якій ці ушкодження знаходилися. Головний судмедексперт пропонував за необхідності пояснювати родичам померлих значення заходів, що проводяться для надання допомоги постраждалим.

Аналогічні положення знайшли своє нормативне закріплення в Правилах про направлення, прийом, порядок дослідження, зберігання і видачі трупів у судово-медичних моргах, які були додатком до наказу МОЗ СРСР № 166 від 10.04.1962 р. «Про заходи покращення судово-медичної експертизи в СРСР» [4, с.47].

Значним кроком на шляху удосконалення правового регулювання медичної діяльності були Основи законодавства Союзу РСР та союзних республік про охорону здоров'я, прийняті 19.12.1969 р. [11]. Вони об'єднали та впорядкували численні нормативні акти, прийняті в різні часи, визначили основні принципи охорони здоров'я громадян, завдання законодавства в галузі охорони здоров'я, загальний порядок надання лікарської допомоги, права та обов'язки медичних працівників, права громадян при отриманні медико-соціальної допомоги, порядок проведення медичної експертизи, забезпечення контролю за виробництвом та якістю ліків, відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю громадян та інше. Чимало положень не знайшли свого відбиття в Основах, зокрема, в них відсутні будь-які спеціальні норми, присвячені трансплантації органів і тканин людини. Існував

лише дозвіл лікаря в інтересах і за згодою хворого застосувати нові, науково обґрунтовані, хоча ще не допущені до загального застосування методи лікування. На той час таким методом була, поряд з іншими, трансплантація органів.

Найбільш складним медичним і юридичним питанням як минулих часів, так і сьогодення є питання встановлення моменту, з якого допускається вилучення органів і тканин у мертвої людини, а це, у свою чергу, прямо пов'язано з констатацією біологічної смерті, бо для того, щоб отримати трансплантат, донор повинен бути офіційно визнаний мертвим. Деякі аспекти цієї проблеми розглядалися в Тимчасовій інструкції для визначення біологічної смерті та умов, які дозволяють вилучити нирки для трансплантації, затвердженої наказом МОЗ СРСР 23.03.1977 р. Зокрема, констатацію смерті та вилучення нирки в донора-трупа дозволялося здійснювати в умовах стаціонару установам, які мають реанімаційні відділення. Вилучити нирку можливо було за умови безспірного встановлення біологічної смерті через 30 хвилин після її настання. Факт смерті та вилучення нирки оформлявся спеціальним актом і підписувався комісією лікарів. Про вилучення нирки робився відповідний запис в історії хвороби померлого та в акті судово-медичної експертизи трупа. Значним недоліком було те, що інструкція регулювала питання вилучення лише нирки, а поза увагою правового регулювання залишилися всі інші органи. Слід звернути увагу також на те, що й наведена інструкція, й Правила судово-медичного дослідження трупів, затверджені Народним комісаріатом охорони здоров'я РРФСР 19.12.1928 р. та Народним комісаріатом юстиції РРФСР 03.01.1928 р., дозволяли вилучати органи та тканини людини лише через 30 хвилин з моменту констатації смерті людини, а це зводило трансплантологію органів нанівець, тому що після зупинки серця можливо використовувати як донорські органи лише нирки і то в дуже короткий проміжок часу (15–20 хвилин). Інші ж органи придатні

для трансплантації за умови вилучення їх від людей з діагнозом смерті мозку [12, с.9].

На цю проблему звертав увагу відомий хірург-трансплантолог, академік В.І. Шумаков, який вказував, що розвиток клінічної трансплантології у нас пов'язаний зі значно більшими складнощами, ніж в інших державах. Офіційний дозвіл на постановку діагнозу смерті мозку в нашому законодавстві з'явився приблизно на двадцять років пізніше, ніж в більшості економічно розвинутих держав. Це призвело до того, що ми істотно відстаємо за часом у сфері пересадки серця, печінки, серцево-легеневого комплексу, ізольованих легень та підшлункової залози [13, с.5].

Наступним і найбільш ефективним етапом розвитку правового регулювання трансплантації став період незалежності України.

На законодавчому рівні про трансплантацію органів і тканин людини вперше йдеться в Основах законодавства України про охорону здоров'я, в яких зазначено, що трансплантація – це метод пересадки анатомічних матеріалів від донора до реципієнта на умовах і в порядку, передбаченому законодавством.

Позитивним внеском у розвиток трансплантології слід вважати наказ МОЗ № 107 від 18.05.1993 р. «Про трансплантацію нирки в Україні на етапі реорганізації медичної служби», виданий з метою надання спеціалізованої медичної допомоги хворим на термінальну ниркову недостатність. Цей наказ зобов'язав начальників обласних, міських Управлінь охорони здоров'я в місячний строк створити комісії з констатації смерті потенційних донорів органів та відповідні бригади з вилучення органів та організувати надсилання «Листів очікування реципієнтів на пересадку органів» згідно зі встановленою формою. Наказом затверджена Інструкція зі складання звіту про стан донорства органів та Перелік державних лікувальних закладів України, що є базою для вилучення органів і тканин для подальшої трансплантації і які визначені за регіональним принципом у нейрохірургічних та реанімаційних відділеннях.

У 1994 р. в Україні створено Координаційний центр трансплантації органів [14, с.5], на який покладено проведення організаційної, консультаційної та науково-методичної роботи в галузі трансплантації органів, тканин і клітин, сприяння втіленню у сфері програм трансплантації, створення національної автоматизованої системи донорів та реципієнтів, здійснення співробітництва з країнами-учасниками у сфері трансплантації органів, тканин та клітин і обмін інформацією й спеціалістами та виконання інших завдань [15, с.50]. В подальшому (2006 р.) МОЗ України затвердило Положення про Координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин [16]. З метою належного забезпечення матеріально-технічної бази, обладнання, підготовки та кваліфікації працівників державних та комунальних закладів охорони здоров'я і державних наукових установ, діяльність яких пов'язана з трансплантацією МОЗ України також було прийнято важливий Наказ № 261 від 24.05.2004 р. «Про регламентацію трансплантаційної служби України».

Наступною установою в справі розвитку трансплантології став Український науково-практичний центр ендокринної хірургії, трансплантації ендокринних органів і тканин у м. Київ, створений з метою забезпечення хворих з ураженою ендокринною системою висококваліфікованою медичною допомогою [17, с.2].

Найважливішим кроком на шляху формування правової бази трансплантології є прийняття Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16.07.1999 р., який визначив правове становище донора та реципієнта, засади вилучення трансплантатів у живих та мертвих донорів, особливості отримання та використання деяких видів анатомічних матеріалів людини. Законом встановлено державну монополію на діяльність, пов'язану з трансплантацією, якою можуть займатися акредитовані в установленому законодавством порядку державні та комунальні заклади охорони здо-

ров'я і державні наукові установи. Дія закону не поширюється на деякі правовідносини, зокрема, на донорство крові та її компонентів і діяльність, пов'язану з їх використанням, тому що вони регулюються іншими спеціальними нормативними актами, зокрема Законом України «Про донорство крові та її компонентів» [18].

Регулювання трансплантації на рівні закону в Україні, як і в інших пострадянських державах, здійснено зі значним запізненням, на що неодноразово вказували як медики, так і правники. Наприклад, Закон Данії «Про взяття тканин людського організму та інших біологічних матеріалів» прийнято у 1967 р., Закон Бразилії «Про взяття тканин, органів і частин тіла померлих для лікувальних і наукових цілей» – у 1968 р., Закон Франції «Про взяття органів» – у 1976 р. [19, с.92–93].

Необхідно зазначити, що МОЗ України 30.01.2013 р. винесло на громадське обговорення проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини». В цьому законопроекті найбільш суттєвою новелою є концептуальні зміни порядку та умов вилучення анатомічних матеріалів у померлих осіб.

З метою забезпечення реалізації Закону про трансплантацію прийнято постанову Кабінету Міністрів України № 695 від 24.04.2000 р., яка затвердила заклади охорони здоров'я й наукові установи, що мають право здійснювати вилучення органів та інших анатомічних матеріалів у живих донорів, донорів-трупів та їх трансплантацію людині, і надала Міністерству охорони здоров'я право затверджувати відповідні підзаконні нормативні акти [20]. У цей же час (2000 р.) засновано Асоціацію трансплантологів України, розроблено статут та програму її діяльності [21, с.5].

Визнаючи надзвичайну важливість розвитку трансплантології на сучасному етапі державотворення, в Україні прийнято Державну програму розвитку трансплантації на 2002–2005 рр. [22], Концепцію Державної програми

«Трансплантація» на 2006–2010 рр. [23] та Державну цільову соціальну програму «Трансплантація» на період до 2012 р. [24], які спрямовані на підвищення ефективності трансплантології, формування позитивної громадської думки, поліпшення фінансування та удосконалення кадрової політики в цій сфері діяльності. Метою цих актів є підвищення якості надання спеціалізованої медичної допомоги хворим, що потребують проведення операцій з трансплантації, продовження строку життя людини без втрати працездатності та зниження рівня смертності шляхом широкого впровадження новітніх технологій.

Стосовно кримінальної відповідальності за порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин зазначимо, що лише чинний Кримінальний кодекс України 2001 р., на відміну від своїх попередників (КК УРСР 1922 р., КК УРСР 1927 р. та КК УРСР 1960 р.), криміналізував це діяння (ст.143 КК). До набрання чинності КК 2001 р. випадки злочинного порушення медичними працівниками встановленого законодавством порядку трансплантації органів або тканин людини на практиці кваліфікувалися як «Ненадання допомоги хворому особою медичного персоналу» (ст.113 КК УРСР 1960 р.) за умови, що таке порушення могло спричинити тяжкі наслідки для хворого. Якщо злочинним посяганням була заподіяна шкода здоров'ю або смерть потерпілого, такі діяння кваліфікувалися як умисне чи необережне заподіяння тілесних ушкоджень або вбивство [25, с.73–89; 3, с.70–81].

Отже, правове регулювання трансплантації органів і тканин людини було започатковано в ХХ столітті. Нормативні акти радянського періоду щодо трансплантації мали підзаконний та відомчий характер, не враховували надзвичайну важливість цих суспільних відносин. Регулювання трансплантації, як правило, здійснювалося в контексті інших питань медичної діяльності і стосувалося лише окремих аспектів вилучення органів від донора-трупа. Поза увагою законодавця залишилося

багато інших питань, особливо захист прав і свобод живого донора. Такий стан правового регулювання негативно вплинув на трансплантологію, загальмувавши її розвиток. І лише в період незалежності України формується більш досконала нормативна база трансплантології, основою якої став Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини».

ЛІТЕРАТУРА

1. Курс уголовного права. Общая часть : учебник / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2002– . – Т. 1: Учение о преступлении. – 2002. – 624 с.
2. Чеботарьова Г. В. Кримінально-правова охорона правопорядку в сфері медичної діяльності : монографія / Чеботарьова Г. В. – Київ : КНТ, 2011. – 616 с.
3. Горелик И. И. Правовые аспекты пересадки органов и тканей / Горелик И. И. – Минск : Вышэйшая школа, 1971. – 91 с.
4. Крылова Н. Е. Уголовное право и биоэтика: проблемы, дискуссии, поиск решений / Крылова Н. Е. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 320 с.
5. Маргацкая Н. А. Гражданско-правовые проблемы донорства и трансплантации: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Маргацкая Н. А. ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова, юрид. фак. – М., 1984. – 180 с.
6. Правила судебно-медицинского исследования трупов / утв. Народным комиссариатом здравоохранения РСФСР 19 декабря 1928 г. и Народным комиссаром юстиции РСФСР 3 января 1928 г. // Сб. организац.-метод. материалов по судеб.-мед. экспертизе / сост. В. П. Прозовский, Э. И. Контер. – 2-е изд. – М. : МЕДГИЗ, 1960. – С. 109–157.
7. Постановление Совнаркома СССР «О порядке проведения медицинских операций» : от 15.09.1937 г. // Сб. организац.-методич. материалов по судеб.-мед. экспертизе / сост. В. П. Прозовский, Э. И. Контер. – 2-е изд. – М. : МЕДГИЗ, 1960. – С. 212.

8. Приказ Министра здравоохранения СССР «О широком внедрении в практику окулистов операции пересадки роговиц» : от 16.02.1954 г. // Сб. организац.-метод. материалов по судеб.-мед. экспертизе / сост. В. П. Прозовский, Э. И. Контер. – 2-е изд. – М. : МЕДГИЗ, 1960. – С. 213.
9. Инструкция Министерства здравоохранения СССР «Об использовании глаз умерших людей для операции пересадки роговицы слепым» : от 16.02.1954 г. // Сб. организац.-метод. материалов по судеб.-мед. экспертизе / сост. В. П. Прозовский, Э. И. Контер. – 2-е изд. – М. : МЕДГИЗ, 1960. – С. 214.
10. Письмо Главного судебно-медицинского эксперта Министерства здравоохранения СССР «О предоставлении институтам травматологии и институтам переливания крови некоторых тканей от трупов умерших людей» : от 12.04.1957 г., № 392 // Сб. организац.-метод. материалов по судеб.-мед. экспертизе / сост. В. П. Прозовский, Э. И. Контер. – 2-е изд. – М. : МЕДГИЗ, 1960. – С. 215, 216.
11. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о здравоохранении // ВВС СССР. – 1969. – № 52. – Ст. 466.
12. Долбин А. В. Морально-этические и юридические положения трансплантологии в России / Долбин А. В. // Трансплантология. Руководство / под ред. В. И. Шумакова. – М. : Медицина ; Тула : Репроникс Лтд, 1995. – С. 9–21.
13. Шумаков В. И. Предисловие / Шумаков В. И. // Трансплантология. Руководство / под ред. В. И. Шумакова. – М. : Медицина ; Тула: Репроникс Лтд, 1995. – С. 5–9.
14. Баран Є. Я. Аритмія серця (Трансплантація органів в Україні) / Баран Є. Я. // Урядовий кур'єр. – 21.04.2001. – № 72. – С. 4–5.
15. Цымбалюк В. И. О нормативно-директивных документах, регулирующих деятельность, связанную с трансплантацией / Цымбалюк В. И., Гридько А. Н., Рыбакова Е. В. // Doctor. Журн. для практикующих врачей. – 2004. – № 4. – С. 50–56.
16. Положення про Координаційний центр трансплантації органів, тканин і клітин / затв. наказом МОЗ України : від 11.12.2006 р., № 812 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 52. – Ст. 3550.
17. Указ Президента України «Про Український науково-практичний центр ендокринної хірургії, трансплантації ендокринних органів і тканин» : від 19.11.1994 р., № 694 // Урядовий кур'єр. – 1994. – № 183. – С. 2.
18. Закон України «Про донорство крові та її компонентів» : від 23.06.1995 р. // ВВР України. – 1995. – № 23. – Ст. 183.
19. Дргонец Я. Современная медицина и право / Дргонец Я., Холлендер П. ; пер. со словац. – М. : Юрид. лит., 1991. – 336 с.
20. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» : від 24.04.2000 р., № 695 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 17. – Ст. 711.
21. Цимбалюк В. І. Проблеми та завдання координаційного центру трансплантації органів, тканин і клітин МОЗ України (історична довідка до 10-річчя заснування) / Цимбалюк В. І., Турчин І. С., Дроздович І. І., Боголепов В. М., Полозкова Ю. В. // Трансплантологія. – 2004. – № 3. – Т. 7. – С. 4–7.
22. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку трансплантації на 2002–2005 роки» : від 12.09.2002 р., № 1339 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 37. – Ст. 1735.
23. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми «Трансплантація» на 2006–2010 роки» : від 20.11.2006 р., № 416-р // Офіційний вісник України. – 2006. – № 30. – Ст. 2151.
24. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Трансплантація» на період до 2012 року» : від 08.10.2008 р., № 894 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 78. – Ст. 2608.

25. Бердичевский Ф. Ю. Уголовная ответственность медицинского персонала за нарушение профессиональных обязанностей / Бердичевский Ф. Ю. – М. : Юрид. лит., 1970. – 128 с.

Гринчак С. В. Генезис правового регулювання трансплантації органів і тканин людини / С. В. Гринчак // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 81–88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_15.pdf

Досліджується історія становлення та розвитку законодавства, що регулює вилучення органів і тканин людини з початку ХХ століття до теперішнього часу. Зроблено висновки про те, що найбільш ефективним етапом розвитку правового регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людини став період незалежності України.

Гринчак С.В. Генезис правового регулирования трансплантации органов и тканей человека

Исследуется история становления и развития законодательства, регулирующего изъятие органов и тканей человека с начала ХХ века до настоящего времени. Сделан вывод о том, что наиболее эффективным этапом развития правового регулирования трансплантации анатомических материалов человека стал период независимости Украины.

Grynchak S.V. The Genesis of the Legal Regulation of Organ Transplantation and Human Tissue

The article examines the history of formation and development of legislation governing the removal of organs and tissues from the early twentieth century to the present. Valid conclusion was made that the most effective development of legal regulation of transplantation of human anatomical materials had place during the period of Ukraine's independence.

Форум права ФП